

PETNAESTO GODIŠTE »JEZIKA«

Ljudevit Jonke

Ove godine u mjesecu rujnu navršilo se petnaest godina otkako se u Zagrebu pojavio prvi broj »Jezika«, časopisa za kulturu hrvatskoga književnoga jezika. Pod tim imenom i pod tim podnaslovom pokrenulo je taj časopis Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu, koje je tada kao predsjednik vodio prof. Antun Barac, a kao tajnik prof. Josip Torbarina. Upravni odbor Hrvatskog filološkog društva izabrao je i odredio prvi uređivački odbor »Jezika« kojemu su bili članovi Antun Barac, Josip Hamm, Mate Hraste, Ljudevit Jonke, Petar Skok i Sreten Živković, a odgovorni urednik Ljudevit Jonke. Tako je ostvarena misao koja se rodila u Hrvatskom filološkom društvu već g. 1951. kada se smatralo da bi glavni urednik »Jezika« trebao da bude prof. Stjepan Ivšić, ali se on zbog zdravstvenih razloga odrekao te dužnosti koju je već bio započeo vršiti prikupljajući i uređujući građu za prvi broj.

Kao što je naglašeno u 1. broju »Jezika« g. 1952. u Uvodnoj riječi, pojavu »Jezika« izazvala je potreba kakvu u današnje doba osjeća svaka književnost. Kao zadatak časopisa istaknuta je u Uvodnoj riječi želja da »Jezik« pomogne pravilnom razvoju našega književnog jezika, da istakne osnovni princip koji vrijedi za svaki književni jezik: princip elastične stabilnosti, koji je najjasnije formulirala Praška lingvistička škola, pa da tako olakša jeziku da što skladnije udovolji svim potrebama svojih različitih funkcija. Koliko je to »Jeziku« pošlo za rukom, može se uvjeriti svaki čitalac koji pregleda sadržaje dosadašnjih 14 godišta »Jezika«. Po mišljenju pisca ovih redaka, koji je bio član uređivačkog odbora od prvog broja do danas, a od god. 1955. i glavni urednik, časopis »Jezik« je opravdao nade koje su ga pokrenule u svijet. U čitavom razdoblju svojeg izlazenja »Jezik« je okupljao naše najbolje jezične stručnjake, obrađivao aktualne probleme književnog jezika, poticao rasprave o neriješenim pitanjima i djelotvorno sudjelovao u glavnim aktivnostima hrvatske i srpske jezične politike. Pri tome je uvijek odražavao kolektivno mišljenje svoje sredine, svjestan da je on glasilo hrvatskoga kulturnog kruga, a ne samo

Hrvatskoga filološkog društva. Stoga se njegov glas u našoj sredini s pažnjom slušao i uvažavao, noseći u sebi nužne prizvuke normativnosti. Naša se sredina danas ne može ni zamisliti bez »Jezika«.

Ljubav prema jeziku, prema lijepom i kultiviranom književnom jeziku snažno je razvijena u Hrvata već od hrvatskog narodnog preporoda koji se uvelike i sam odnjihao na toj ljubavi. U novije vrijeme izrazio ju je pjesnički zanosno naš pjesnik Vladimir Nazor u pjesmi »Hrvatski jezik« (Rime i ritmovi, Zagreb, 1949, str. 340) ovim riječima:

*U tebi ja sam vijek svoj proživio.
Drevni i lijepi jeziče Hrvata;
Rođen na morskom pragu tvojih vrata.
Polako sam te uz trud osvojio.*

*Htio sam biti glazbalo na kome
Zvuče ko žice, mirišu ko cvijeće
Rojevi riječi u govoru tvome,*

*Povede ti me i gdje nisam bio.
Na vrhu gore i na kraju gata,
U kolibici, u kući od zlata
Svuda je meni glas tvoj žuborio.*

*Pa, uzdignut nad zipkom i nad grobom.
Da u tebi dišem i da živim s tobom
I onda kad me više biti neće.*

Kao pravi pjesnik Vladimir Nazor je i disao i živio s tim jezikom, a diše i živi s njime prema svojem predviđanju i ostvarenom djelu i danas. Tako s tim jezikom žive i dišu svi pravi stvaraoci, pa odatle i ta ljubav prema jeziku.

Časopis »Jezik« može se pohvaliti nakladom od 3000 primjeraka, što je za naše prilike mnogo. Godine 1960/61. nije izlazio zbog velike zauzetosti urednika radom na Pravopisu. U tih 14 godina izašlo je ukupno 70 svezaka po 32 strane, što u svemu iznosi 2240 strana. Zaista omašna knjiga!

Pored obilja materijala koji o jeziku pruža 14 godišta »Jezika«, ipak ne smijemo u ovoj prilici smetnuti s uma značajnu ulogu koju je taj časopis odigrao u formiranju mladih naučnih kadrova. Mi se danas u Hrvatskoj možemo pohvaliti velikim brojem mladih jezičnih stručnjaka koji su svoje prve radove objavili upravo u »Jeziku«. Bez takve javne tribine mnogi bi talenat zahirio i sasvim se izgubio. I to je jedan od razloga da »Jezik« treba da izlazi i dalje, unatoč velikim naporima koje podnose urednici.

Vara se svaki onaj koji misli da briga o jeziku pripada među lake i nedužne brige. U jeziku je sadržana sva spoznaja i sva ljepota koju je čovjek u svojem radu i nastojanjima stekao i doživio. Jezik je vrlo bogata i zamršena materija, elastičan organizam koji ima svoje zakonitosti, ali i stranputice. Svaki onaj koji piše i javno govori dužan je da te zakonitosti upozna i da nadograđuje na ono što su drugi prije njega već stvorili. Velika je uloga jezika u razvoju čovječanstva i naroda, a neobično je važna i za razvitak svakoga pojedinca. »Ne znamo da l' smo gradili mi njega, il' on je nama svoju dušu dao«, rekao je pjesnički i vidovito Vladimir Nazor u pjesmi »O jeziku« (Rime i ritmovi, Zagreb, 1949, str. 341). Zaista, jezik nas formira, ali i mi stvaramo u jeziku. Sve je to vrlo odgovoran, a kod nas i mučan posao. »On zvuči i psiče, teče gradu i k selu«, veli Nazor u spomenutoj pjesmi, »kroz zlato njivâ, zelenilo paše; na vatru nalik lije svjetlost vrelu u sve nam sude, čature i čaše.«

HTIJENJA I OSTVARENJA NOVOSADSKOGA DOGOVORA

Stjepan Babić

Burno raspravljanje o našem književnom jeziku nije razbistrilo pojmove, čak je ponovno zamutilo i one koji su se počeli razbistravati. Problemi su krupni. Još se nismo složili ni o najosnovnijim obilježjima koja treba da ima svaki književni jezik. Već više od sto godina tražimo za nj ime, a ni do danas ga nismo našli. Kad i govorimo o *hrvatskosrpskom* odnosno *srpskohrvatskom književnom jeziku*, nema sloge je li to jedinstven jezik ili nije. Istiña, danas većina prihvaća varijante kao najbolju oznaku postojećega stanja, ali sloge o statusu tih varijanata nema. Jedni smatraju da one funkcioniraju kao dva književna jezika, a drugi da su dvojstvo u jedinstvu, odnosno jedinstvo u dvojstvu, »isto samo malo drugačije«. Nismo načistu ni s normom. Imamo li jednu ili dvije? Ili jednu, ali ne jedinstvenu? Nekima je pravo svetogrđe kad se spomenu dvije norme, ali ne kazuju kako dvije varijante mogu funkcionirati s jednom normom, kako se za više naroda s razlikama u jezičnim navikama može donijeti jedna norma bez nasilja za njihove opravdane govorne navike. Ta i druga načelna pitanja od neobične su važnosti za normativnu i praktičnu jezičnu djelatnost. Bez jasnoga odgovora na njih normativci gube kriterije i nemaju sigurnosti što ide u književni jezik, a što treba da ostane izvan njegovih granica. Ili, ako su sigurni, prelaze svoja ovlaštenja. Nevolje koje odatle proizlaze za praktičnu djelatnost u školama, uredima, uredništvima, u javnoj jezičnoj djelatnosti uopće, još su veće.

U moru tih nejasnoća i nesigurnosti kopno se ne vidi. Jedini plovak za koji se mnogi prihvaćaju Novosadski je dogovor. U kolebanju se obično postavlja pitanje je li što u skladu s njime ili nije. Ali ni taj plovak nema čvrsta uporišta. Jer Zaključci su nepotpuni, neprecizni, previše uopćeni, na visokom su stupnju apstrakcije. Između njih i stvarnosti vrlo je velik raspon te su moguća različita, često i sasvim suprotna tumačenja. Nije onda čudno što su postali sporni odmah poslije potpisivanja. Već u početku 1955, a potpisani su u prosincu 1954, spore se o njih M. Stevanović i Lj. Jonke, da spomenem jedan od prvih sporova.¹ Spore se dakle sami njihovi potpisnici. To je i razumljivo jer Novosadski zaključci nisu nastali kao prirodan izraz jedinstvenog nastojanja dviju strana niti su bili odraz stvarnih jezičnih prilika, nego su odraz određenih htijenja jedne strane i prilika vremena u kojem su nastali.

Ako želimo danas shvatiti pravu bit Zaključaka, tada treba da ih razmotrimo sa tri gledišta. Jedno su bila htijenja koja im leže u osnovi, drugo su sami Zaključci, a treće su ostvarenja u kasnijem jezičnom djelovanju.

¹ »Borba«, 19. i 30. 4. 1955.